

УДК 340.15(477.83./86-21)»1772/1867»

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.76>

РЕФОРМАТОРСЬКА ПОЛІТИКА МАРІЇ ТЕРЕЗІЇ ТА ЙОСИФА II У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АВСТРІЙСЬКІЙ МОНАРХІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІСТА ГАЛИЧИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVIII СТ.)

Тарасович О.І.,*аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень**Львівського національного університету імені Івана Франка**<https://orcid.org/0009-0008-2531-8791>**tarasolka@ukr.net*

Тарасович О.І., Реформаторська політика Марії Терезії та Йосифа II у сфері містобудівної діяльності в Австрійській монархії та її вплив на міста Галичини (друга половина XVIII ст.)

У статті проаналізовано реформаторську політику Марії Терезії та Йосифа II у сфері містобудівної діяльності в Австрійській монархії та визначено її вплив на міста Галичини (друга половина XVIII ст.). Зазначено, що реформаторська політика Марії Терезії та Йосифа II обмежили вселаддя великих власників у Галичині, створили умови для підвищення матеріального й освітнього рівня місцевого населення. Імператорські заходи з обмеження міського самоврядування корелювалися із зменшенням компетенції земельних сеймів – ландтагів. Нова влада шукала модель успішного адміністрування для Королівства Галичини і Лодомерії. Відтак було вирішено, що Галичина не має управлятися за моделлю будь-якої старої провінції, а повинна отримати новий, ефективніший адміністративний апарат. Реформи централізації в Угорщині та Богемії наштовхнулися на сильний спротив місцевих політичних еліт. Галичина була новою провінцією і стратегія реформ тут мала бути зовсім іншою. Метою було демонтувати все те, що залишилося від польської системи управління, а на його місці створити новий досконалий адміністративний державний апарат. Про це у своєму меморандумі до імператриці Марії Терезії писав Антон Перген – перший губернатор Королівства Галичини і Лодомерії. План був схвалений імператрицею. Їй імпонувала ідея перетворити Галичину на “зразкову провінцію” (Musterprovinz) для інших територій монархії Габсбургів.

Встановлено, що австрійська влада розглядала міста як потенційні промислові центри країни (за зразком до пруських чи британських). Окрім Відня, такі міста, як Будапешт, Трієст, Фіуме та Прага, були більшою чи меншою мірою промисловими та торговими центрами. Промисловий переворот на межі XVIII–XIX ст. із запізненням, але все ж відобразився на структурі і зростанні окремих міст імперії. Щоби сприяти піднесенню міст необхідно

було модернізувати та впроваджувати нові технології. З цією метою і за Марії Терезії, і за Йосифа II, на декілька років впроваджувалися податкові пільги для підприємців, які встановлювали машини на своїх мануфактурах. Існували програми залучення кваліфікованих робітників з Німеччини та Італії. Для колоністів були введені податкові пільги та звільнення від армії, для підприємців – правила, що заохочували використання сучасних технологій на заводах і мануфактурах. З іншого боку, до тих, хто не хотів підкорятися змінам, застосовувалися штрафні санкції. Наприклад, у Моравії в 1754 р. і в Богемії в 1756 р. були введені високі штрафи за відсутність сучасних технологій у виробництві паперу. Підприємства, які використовували машини для технологічного процесу виробництва, на кілька років повністю звільнялися від сплати податків.

Ключові слова: реформаторська політика, містобудівна діяльність, державне управління, Австрійська монархія, Галичина.

Tarasovych O.I., The reform policy of Maria Theresa and Joseph II in the field of urban development in the Austrian monarchy and its influence on the cities of Galicia (second half of the 18th century).

The article analyzes the reform policy of Maria Theresa and Joseph II in the field of urban development in the Austrian monarchy and determines its influence on the cities of Galicia (second half of the 18th century)). It is noted that the reformist policies of Maria Theresa and Joseph II limited the power of large owners in Galicia, created conditions for raising the material and educational level of the local population. Imperial measures to limit city self-government were correlated with a decrease in the competence of land sejms – landtags. The new government was looking for a model of successful administration for the Kingdom of Galicia and Lodomeria. Therefore, it was decided that Galicia should not be governed according to the model of any old province, but should receive a new, more efficient administrative apparatus.

Centralization reforms in Hungary and Bohemia encountered strong opposition from local political elites. Galicia was a new province and the reform strategy here had to be completely different. The goal was to dismantle all that was left of the Polish system of governance, and in its place to create a new, perfect administrative state apparatus. Anton Pergen, the first governor of the Kingdom of Galicia and Lodomeria, wrote about this in his memorandum to Empress Maria Theresa. The plan was approved by the empress. She liked the idea of turning Galicia into a "model province" (Musterprovinz) for other territories of the Habsburg monarchy.

It was established that the Austrian authorities considered the cities as potential industrial centers of the country (following the Prussian or British model). Apart from Vienna, cities such as Budapest, Trieste, Fiume and Prague were more or less industrial and commercial centers. Industrial revolution on the border of the 18th and 19th centuries belatedly, but still reflected in the structure and growth of individual cities of the empire. In order to contribute to the rise of cities, it was necessary to modernize and introduce new technologies. For this purpose, under both Maria Theresa and Joseph II, tax benefits were introduced for several years for entrepreneurs who installed machines in their factories. There were programs to attract skilled workers from Germany and Italy. Tax breaks and exemptions from the army were introduced for colonists, and rules were introduced for entrepreneurs that encouraged the use of modern technologies in factories and factories. On the other hand, penalties were applied to those who did not want to obey the changes. For example, high fines were imposed in Moravia in 1754 and in Bohemia in 1756 for the lack of modern technologies in paper production. Enterprises that used machines for the technological process of production were completely exempt from paying taxes for several years

Keywords: reform policy, urban development, public administration, Austrian monarchy, Galicia.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування сфери містобудівної діяльності в Україні важливе значення має вивчення як міжнародного, так і національного історичного досвіду. Значний інтерес представляє вивчення реформаторської політики Марії Терезії та Йосифа II у сфері містобудівної діяльності в Австрійській монархії та її впливу на міста Галичини (друга половина XVIII ст.). Аналіз історико-правових аспектів цієї політики у сфері містобудівної діяльності матиме, безперечно, велике пізнавальне, історико-теоретичне та практичне значення. Дослідження в історико-правовому контексті дає змогу насамперед заповнити прогалини в історико-юридичному знанні про становлення і розвиток правового регулювання містобудівної діяльності

у Галичини в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772-1918 р.) і на цій основі виробити об'єктивну концепцію національного розвитку містобудівної діяльності в сучасній Україні.

Метою статті є історико-правовий аналіз реформаторської політики Марії Терезії та Йосифа II у сфері містобудівної діяльності в Австрійській монархії та її впливу на міста Галичини (друга половина XVIII ст.).

Виклад основного матеріалу. У результаті першого поділу Речі Посполитої до складу Австрійської монархії було приєднано Галичину та частину польських земель. На цих територіях австрійська влада утворила окремий коронний край – Королівство Галичини і Лодомерії.

Як відомо, XVIII ст. для монархії Габсбургів був часом освіченого абсолютизму – реалізації політичної влади на засадах філософії Просвітництва, в першу чергу раціоналізму [1, с. 71]. "Освічені" монархи того часу відрізнялися від інших правителів тим, стверджуючи, що правлять заради добробуту своїх підданих. Освічений абсолютизм австрійських правителів – Марії Терезії (1740–1780) та її сина Йосифа II (1780–1790) можна описати фразою "Усе для народу, нічого від народу" [2, с. 23]. Одним із ключових обґрунтувань для нововведень вважалась їхня користь для держави і простого населення. Утім, як відзначав дослідник історії Австрії Еріх Цьолнер "Порозуміння з народом чи з делегованими представниками він (Йосиф II) не шукав, двір виступав самовладно, хоча всі реформи мали йти на народне благо, проте діяльність і за народом здавалася зайвою, в принципі марудною, обтяжливою і взагалі небажаною справою. Зверхній та категоричний стиль оголошення розпоряджень й законів перетворював багато з цілком виправданих і вигідних заходів йосифінців зробив зовсім непопулярними" [3, с. 313].

Імператор Йосиф II всіляко підкреслював 1) необхідність єдності монархії, протиставляючи історичному різноманіттю її складових частин 2) необхідність утримання великої армії, що дозволило б утримати всі володіння Габсбургів. Ця мета вимагала кардинальної реформи податків і фінансів, а це здійснити було не реально без обмеження привілеїв дворянства і змін в адміністративній системі – як в центрі, так і на місцях. Відповідно, обмеження прав дворянства зачіпало й функціонування малих містечок у Галичині, які належали таким дворянам/панам. Цим власне і зумовлена кампанія перепису всіх міських привілеїв наприкінці XVIII ст. [4, с. 2-3]. Як наслідок відбулося посилення ролі окружних управлінь (циркулів) за рахунок обмеження автономії окремих міст і громад [5, с. 321].

До середини XVIII ст. міста в монархії Габсбургів не вирізнялися особливою активністю і самостійністю. Міські центри жили вкрай замкненим

життям, зберігали патріархальні традиції та відрізнялися локальним патріотизмом. Кожен бюргер особисто знав своїх сусідів і тому брав досить активну участь в управлінні громадою. Але, коли почалися великі реформи, імператриця звернула свій погляд на міста. У 1749 р. в монархії Габсбургів вийшов указ про урядове затвердження на посадах виборних бургомістрів, синдиків та писарів; у 1750–1751 рр. – про нагляд окружних начальників за усією адміністрацією; у 1754 р. – про запровадження протоколів у всіх адміністративних справах для представлення їх ревізорам; 1770 р. – про заборону міській владі носити національні (історичні) костюми [6, с. 346].

Розпочаті Марією Терезією зміни в міському управлінні продовжились за Йосифа II, коли місце колишнього самоврядування поступово займала коронна адміністрація. Бургомістри та члени міських управ, як і раніше, вибиралися бюргерами на чотирирічний термін, але затверджувалися на посадах губернатором і складали екзамен з юридичних предметів при апеляційних судах. Вибори були двохрівневі: громада обирала комісії з 20-ти осіб, а ті за присутності представників центральної влади з-поміж себе призначали/обирали управу. Імператорський двір вбачав у працівниках магістратів своїх службовців [7, с. 57]. Вступаючи на посаду вони повинні були платити загальні для всіх чиновників податки. У випадку, якщо під час виборів фіксувались порушення, або їхній результат не влаштував імператора, він міг їх скасувати й особисто призначити членів управи. Міста зобов'язувались надіслати в губернаторства хартії про привілеї, щоби уряд міг вирішити, чи відповідають вони сучасним умовам і чи не суперечать чинному законодавству. Як правило, зазначені привілеї суперечили і законодавству, і розпорядженням/патентам імператора, тож міста їх позбувались (попри листи галицької шляхти до Відня з проханнями не скасовувати привілеїв) [8, с. 19–20].

Реформи освіченого абсолютизму в Австрії були спрямовані на спрощення системи управління, а з-поміж іншого на централізацію, створення ефективного державного апарату (наднаціонального, раціонального, лояльного до монархії, освіченого та наділеного реформаторським духом), обмеження міського самоврядування й цехових привілеїв, модернізації й уніфікації законодавства [9, с. 128]. Австрійський державний канцлер Кауніц безпосередньо відповідав за нові призначення та організацію бюрократичного апарату в Галичині. Він виходив з того, що ключові адміністративні пости, у т. ч. у містах, повинні бути заміщені новоприбулими австрійськими чиновниками [10, с. 26]. Поляки могли працювати лише на другорядних посадах. Губернатор Перген, на відміну від канцлера Антона Кауніца, відстоював м'якшу позицію, призначаючи на посади і ко-

лишніх чиновників. Найбільша провінція імперії вимагала великої кількості бюрократів і це було нелегке завдання [11, с. 33]. Призначення чиновників з інших територій потребувало великих фінансових вкладень, не кажучи вже про те, що відбудова провінції виявилася фінансово більш обтяжливою, ніж передбачалося спочатку. Водночас багато австрійських чиновників, які працювали в місцевій адміністрації в Галичині, через свій освітній рівень не були здатні виконувати роботу належним чином. Чимало присланих чиновників нижчого рівня переслідували лише власні інтереси і, вважаючи свою роботу в Галичині тимчасовим, хоч і необхідним, кроком у власній кар'єрі, не дбали про розвиток краю та австрійські інтереси в ньому [12].

Реформаторська політика Марії Терезії та Йосифа II обмежили всевладдя великих власників у Галичині, створили умови для підвищення матеріального й освітнього рівня місцевого населення. Імператорські заходи з обмеження міського самоврядування корелювались із зменшенням компетенції земельних сеймів – ландтагів [13, с. 321]. Нова влада шукала модель успішного адміністрування для Королівства Галичини і Лодомерії. Відтак було вирішено, що Галичина не має управлятися за моделлю будь-якої старої провінції, а повинна отримати новий, ефективніший адміністративний апарат. Реформи централізації в Угорщині та Богемії наштовхнулися на сильний спротив місцевих політичних еліт. Галичина була новою провінцією і стратегія реформ тут мала бути зовсім іншою. Метою було демонтувати все те, що залишилося від польської системи управління, а на його місці створити новий досконалий адміністративний державний апарат. Про це у своєму меморандумі до імператриці Марії Терезії писав Антон Перген – перший губернатор Королівства Галичини і Лодомерії [14, с. 27]. План був схвалений імператрицею. Їй імпонувала ідея перетворити Галичину на “зразкову провінцію” (Musterprovinz) для інших територій монархії Габсбургів.

Керівником кожної провінції був губернатор з підлеглим йому адміністративним апаратом (Landesgubernium). Поліція, збирання податків, торгівля, промисловість, нагляд за міським благоустроєм, школа та цензура – всі ці питання перебували в компетенції губернатора і вирішувалося ним в останній інстанції (за потреби пересилалося на розсуд Надвірної канцелярії у Відень) [16, с. 1–13]. З політико-економічних мотивів – не в останню чергу через вплив школи фізіократів – імператор був проти утворення великих населених центрів, вважаючи їх розсадниками неробства і розпусти. Міську бідноту він схильний був вважати трутнями, що жили за рахунок держави. Натомість, селяни були головними платниками податків і їх потрібно було підтримувати, тоді як

міста очистити від "зайвих елементів" на користь села. Відтак, статус міст під час йосифінських реформ знизився. Міста позбулися права посилати своїх депутатів у ландтаги, а також доходів від сільськогосподарських земель. З кінця 1780-х років зведення кожної нової будівлі у Львові контролювалося не стільки магістратом, скільки гурбернією [17, с. 45].

Певний час міста були представлені у Галицькому становому сеймі (*Landstände*), створеному відповідно до імператорського патенту 13 червня 1775 р. Ця інституція, вперше скликана у 1782 р., виступала представницьким органом трьох станових груп краю – магнатів, шляхти і міщанства (згідно змін – ще й духовенства) [18, с. 97]. Галицький становий сейм збирався рідко і реальною владою не володів. Його діяльність зводилася до затвердження місцевих податків, підготовки листів на адресу імператора, в яких польська шляхта нарікала на свою долю і просила повернути привілеї [19, с. 23]. Міста мали у Галицькому становому сеймі обмежене представництво – два депутати від Львова. На основі імператорського патенту від 16 червня 1817 р. було встановлено, що обидва представники міста Львова представляють одну і ту ж саму корпорацію, тому матимуть один голос [20, с. 33]. По суті, репрезентація галицьких міст у сеймі була символічною.

Економіка переживала не найкращі часи, її підважували постійні військові конфлікти, участь в яких вимагала чималих витрат. Завищені військові витрати та низькі податкові надходження призвели до постійного зростання боргу (за пів століття державний борг зріс у п'ятеро) [21, с. 189]. Імператриця Марія Терезія намагалася реформувати державу двома шляхами: стабілізувати державні фінанси та здійснити аграрні реформи, оскільки найбільші надходження до бюджету давало саме сільське господарство. Передусім, своїм імператорським указом (патентом) від 1772 р. Марія Терезія зобов'язала власників маєтків подавати т.зв. фасії, тобто свідчення про отримані доходи. У 1775 р. імператриця ще одним патентом заборонила поширювати панщину понад раніше встановлені межі і примушувати селян працювати у святкові дні. Проте це був лише початок реформ, які однак створили реальний шанс для перетворення держави [22, с. 32].

Найбільшим реформатором держави судилося стати сину Марії Терезії – Йосифу II. Він здійснив низку заходів, покликаних ліквідувати пережитки минулого, перетворити монархію Габсбургів на централізовану державу з сильною центральною адміністрацією та фіскальною системою за зразком Пруссії. Йосиф II добре розумів, що відсутність в державі ґрунтовних реформ призведе до втрати Габсбурзькою монархією позицій на міжнародній арені. Слабка феодальна держава, якою тоді була Австрія, не змогла б конкурувати не тіль-

ки з Францією, але й з Пруссією, яка почала перетворюватися на лідера континентальної Європи. Відтак, Йосиф II прагнув ґрунтовної реконструкції держави і його політика базувалася на таких основних принципах, як централізм, уніфікація та ліквідація феодальних привілеїв. Спершу реформи торкнулися соціальної структури та зміни становища селян в Австрії. На той час існувало просвітницьке розуміння, що ліквідація феодальних пережитків, аграрні реформи, у поєднанні з фіскальними змінами та індустріалізацією дозволять Австрії зберегти свої позиції як європейської держави. Імператор вирішив нав'язати свою волю землевласникам, які не бачили потреби в будь-яких змінах соціального устрою держави і були задоволені від існуючих привілеїв. Щоб успішно провести реформи, правитель зміцнив центральну владу, щоб послабити партикуляризм аристократії та землевласників [23, с. 33-34].

Розпочаті перетворення у державі, що стали відомі як просвітницькі реформи Йосифа II, опосередковано зачепили і міста. Міське населення в Угорщині, складовій імперії, було невеликим, становлячи лише 5% від загальної кількості населення. Міста існували переважно в західній частині країни, але загалом населення міст було дуже невеликим. На противагу Землям Корони Святого Штефана (Угорщини) Землі Корони Святого Вацлава (Чехія) були безсумнівним лідером економічних реформ. У Богемії та Австрії міське населення сягало 15%. У цих регіонах відсоток населення, яке живе за рахунок сільського господарства, наприкінці XVIII ст. зменшився. В решті провінцій імперії Габсбургів, особливо на півдні та сході, відсоток населення, яке жило за рахунок сільського господарства становив понад 90% [24, с. 35]. Варто підкреслити, що навіть у найбільш індустріалізованих частинах імперії Габсбургів більшість бюджетних надходжень створювалося за рахунок податків із сільського господарства (наприклад, у Нижній Австрії 83%) [24, с. 16].

Австрійська влада розглядала міста як потенційні промислові центри країни (за зразком до пруських чи британських). Окрім Відня, такі міста, як Будапешт, Трієст, Фіуме та Прага, були більшою чи меншою мірою промисловими та торговими центрами. Промисловий переворот на межі XVIII–XIX ст. із запізненням, але все ж відобразився на структурі і зростанні окремих міст імперії [25, с. 16]. Щоби сприяти піднесенню міст необхідно було модернізувати та впроваджувати нові технології. З цією метою і за Марії Терезії, і за Йосифа II, на декілька років впроваджувалися податкові пільги для підприємців, які встановлювали машини на своїх мануфактурах [26, с. 9]. Існували програми залучення кваліфікованих робітників з Німеччини та Італії. Для колоністів були введені податкові пільги та звільнення від армії, для підприємців – правила, що заохочува-

ли використання сучасних технологій на заводах і мануфактурах. З іншого боку, до тих, хто не хотів підкорятися змінам, застосовувалися штрафні санкції. Наприклад, у Моравії в 1754 р. і в Богемії в 1756 р. були введені високі штрафи за відсутність сучасних технологій у виробництві паперу. Підприємства, які використовували машини для технологічного процесу виробництва, на кілька років повністю звільнялися від сплати податків [27, с. 11].

У таких стратегічних галузях, як текстильна та металургійна промисловість, були ліквідовані всі цехові обмеження. Усі, хто вирішив механізувати виробництво і були включені в програму податкової підтримки, також були виключені з цехового контролю, щоб не сковуватись цеховими обмеженнями. Були внесені зміни і в цехове право, що гальмувало економічний розвиток. Цеховий закон поширювався на нових підприємців, за винятком стратегічних галузей, які звільнялися від нього. Однак влада Австрії не скасувала цеховий примус – середньовічний пережиток, який гальмував економічний розвиток міст [28, с. 17].

Політика офіційного Відня, який прагнув захистити внутрішній ринок і розвинути промисловість, реалізовувалася у двох напрямках: усунення політичних і економічних розбіжностей між окремими провінціями та захист ринку від імпорту. Виходячи з принципів меркантилізму, з метою захисту внутрішнього ринку, розвитку промисловості й торгівлі, австрійська влада підвищила мита на іноземну продукцію. Більшість частин імперії (Нижня і Верхня Австрія, Богемія, Моравія, Сілезія, Штирія, Каринтія, Словаччина і Трієст) склали єдину митну територію. На заході вона не охоплювала Тіроль і Форарльберг, а також Ломбардію та околиці Венеції, що належали Австрії, на сході – Галичину та Адріатичний регіон Далмації та Істрії. У 1784 р. й Галичина приєдналася до єдиної митної території. Таким чином, більша частина імперії Габсбургів почала становити єдиний інтегрований економічний регіон, в якому внутрішні митні збори були ліквідовані. На цій базі, переважно єдиній митній території, Йосиф II почав проводити економічні експерименти, які мали перетворити імперію на міцну ринкову державу [29, с. 112].

У 1780-х роках було розпочато реформи, з-поміж яких важливе значення мала побудова нових доріг і шляхів сполучень між містами розрізної імперії. Зокрема, в Галичині було побудовано багато доріг, покликаних з'єднати цю провінцію з іншими регіонами країни, а також полегшити сполучення поміж галицькими містечками. В імперії, загалом, більшість доріг були побудовані таким чином, щоб з'єднати центр землі з рештою імперії. Більшість доріг було побудовано на зламі XVIII–XIX ст., після чого спостерігався певний спад [30, с. 35]. Побудова доріг мала важ-

ливе інтеграційне значення, особливо для Східної Галичини [31, с. 78-80].

Економічна політика Відня полягала у збереженні аграрного характеру східної частини імперії та стимулюванні розвитку промисловості в західній частині. Відродження міст у Галичині, теоретично, могло стати одним із завдань австрійської адміністрації. Це було зумовлено насамперед політичними причинами, оскільки існувала потреба заручитися підтримкою жителів міст на противагу шляхетській верстві, яка противилася починанням австрійського уряду. Проте переважили економічні міркування. Керівництво Королівства Галичини і Лодомерії фіксувало існуючі привілеї містам, списки їхніх доходів й приходило до висновку в недоцільності й надалі підтримувати міські привілеї, надані за Речі Посполитої [33, с. 77].

На переконання австрійської влади, галицькі міста були своєрідною аномалією, перш за все через їхню кількість. Адже в 1776 р. в Галичині було 311 міст і містечок, тоді як в інших регіонах країни, причому з розвинутою промисловістю і торгівлею, їх було суттєво менше (наприклад, у Штирії – лише 20). Така кількість малих містечок відповідала середньовічній фазі розвитку. Більшість містечок в Галичині були невеликими і більш-менш одного розміру. Тепер абсолютна більшість цих містечок не відповідала новим уявленням про місто, оскільки їхні мешканці переважно жили з сільського господарства. Виникало питання: чи можна вважати мешканців таких містечок міщанами? Галицький селянин, у баченні австрійських чиновників, виглядав значно ініціативнішим і "живішим" за міщанина. У Бережанському, Тернопільському та Станіславівському повітах часто можна було побачити тільки зруйновані будинки, а в містах були чималі пустки [34, с. 334].

Надвірна канцелярія 11 грудня 1783 р. постановила, що в кожному окрузі має бути обрано від 5 до 10 міст у кращому становищі та піднесені до рангу власне міст; решту міст, які радше нагадували села, не планувалось розбудовувати. Декрет надвірної канцелярії від 17 липня 1785 р. передбачав, що невеликі міста, зростання яких не очікувалося і які не могли підтвердити свої права королівськими грамотами, розглядалися як села і були передані під домінуючу юрисдикцію. Судовий декрет від 17 серпня 1786 р. постановляв позбавити юрисдикції міста, які внаслідок повного занепаду були зведені до рангу сіл. Оскільки таких поселень, які вважалися як міськими, так і сільськими, було дуже багато, то це призводило до цих постійних змін у списках поселень [35, с. 19].

З початку XIX століття відбулася еволюція у підходах до тлумачення основних містоутворюючих принципів [36, с. 209]. В європейській практиці на основі демографічного чинника був прий-

нятий поділ, згідно з яким міськими визнавалися комуні з населенням понад 2 тис. осіб. В Австрійській імперії нова класифікація міст з'явилася в 1810 р. Як наслідок, майже половина галицьких міських поселень перестала вважатися містами. На практиці існувало три категорії міст: I – великі міста з населенням понад 30 тис. осіб; II – середні міста – від 12 до 30 тис., III – малі міста до 12 тис. У 1823 р. в Галичині було 84 міста та містечка, з яких шість мали менше 1 000 жителів, а 31 – від 1 000 до 2 000. Це означає, що 37 із 84 міст (44%) перебували поза межами офіційної класифікації і лише 53 міста мали понад 2 тис. мешканців. З них тільки Львів, Ярослав, Перемишль, Самбір, Дрогобич, Тернопіль, Замостя, Збараж, Бучач, Тарнув, Бяла та Краків здавалися, за словами дослідника В. Токаря, "справжніми містами". У всій імперії на той час було 664 міста та 1 204 містечка. Частка Галичини складала відповідно 14,3% та 16,1%, тобто значно поступаючись іншим регіонам імперії, хоча населення цієї території становило 28,7% [37, с. 335].

У 1900 р. в Галичині було 96 міст, 203 містечка, всього 299 міських поселень [38]. На початку Першої світової війни кількість міст в краї становила 100, містечок – 196, міських поселень – 296. У 1910 р. всі населені пункти Австро-Угорської імперії за кількістю жителів були поділені на шість розрядів. Поріг у 2 тис. жителів подолали 784 населені пункти, з них 684 – від 2 до 5 тис., 65 – від 5 до 10 тис., 21 – від 10 до 20 тис., 14 – понад 20 тис. осіб. Хоча за австрійський період густота населення Галичини зросла більш ніж утричі (у 1776 р. – 32,78 особи/км. кв., у 1869 р. – 69,02 особи/км. кв., у 1910 р. – 102,24 особи/км. кв., однак це не вказує збільшення міського населення, яке залишалося на низькому рівні, коливаючись в межах 17–20% [39, с. 19].

Отже, включення Галичини до складу монархії Габсбургів у 1772 р. призвело до її територіально-адміністративної реорганізації й формування нових управлінських засад у містах, ключовими з яких були централізація та уніфікація. Відбувся перегляд статусу окремих містечок, які в підсумку втратили міський статус. Водночас відбулося скасування магдебурзького права, що позбавило галицькі міста самоврядування. Практично всі важливі рішення щодо містобудівної діяльності ухвалювали губернські органи управління, а на місцях циркулярні (окружні). Трансформації, що відбувалися в Галичині до середини XIX ст., були вступом до ґрунтовних подальших просторових перетворень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко І.Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918): *навчальний посібник*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка 2018. 312 с.

2. Wereszycki H. Pod Berlem Habsburgow. Kraków: Wyd-wo Literackie, 1974. S. 23. (314 s.).
3. Цьольнер Е. Історія Австрії; пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталія Іваничук. Львів: Літопис, 2001. С. 313. (712 с.).
4. ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 88, спр. 186 (Матеріали про підтвердження привілеїв міст Галичини (донесення, звіти, листування і ін.), 1785–1786 рр. арк. 2–3. (81 арк.).
5. Баумгарт П. Йосиф II и Мария Терезия (1658–1705). Шиндлинг А., Циглер В. Кайзеры (Священная Римская империя, Австрия, Германия). Пер. с нем. Ростов-на-Дону: "Феникс", 1997. С. 321. (640 с.).
6. Decker Ph. The Building of Nations in Habsburg Central Europe, 1740–1914. A thesis submitted to the Department of Government of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, December 2017. P. 54. (346 p.).
7. Decker Ph. The Building of Nations in Habsburg Central Europe, 1740–1914. A thesis submitted to the Department of Government of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, December 2017. P. 57.
8. ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 1, спр. 76 (Листи до канцлера про стан сільського господарства і економіки Галичини, 1773–1774 рр.), арк. 19–20.
9. Едер П. Реформи Йосифа II в Австрійській імперії та їхнє поширення у Галичині (1780–1790 рр.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Випуск 61. С. 128.
10. ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 1, спр. 104 (Прохання галицької шляхти і духовенства до імператриці про збереження їхніх привілеїв, 1773–1775 рр.), арк. 26.
11. Finkel L. Memoriał Antoniego Hr. Perge-na, pierwszego gubernatora Galicyi o stanie kraju (z roku 1773). Kwartalnik historyczny. Lwów, 1900. No 14. S. 33. (S. 24–43).
12. Vushko I. Enlightened Absolutism, Imperial Bureaucracy and Provincial Society: Austrian Project to Transform Galicia, 1772–1815. Доступно: https://www.researchgate.net/publication/242490757_Enlightened_Absolutism_Imperial_Bureaucracy_and_Provincial_Society_Austrian_Project_to_Transform_Galicia_1772-1815.
13. Баумгарт П. Йосиф II и Мария Терезия (1658–1705). Шиндлинг А., Циглер В. Кайзеры (Священная Римская империя, Австрия, Германия). Пер. с нем. Ростов-на-Дону: "Феникс", 1997. С. 321.

14. Finkel L. Memoriał Antoniego Hr. Pergena, pierwszego gubernatora Galicji o stanie kraju (z roku 1773). *Kwartalnik historyczny*. Lwów, 1900. No 14. S. 27.
15. Vushko I. *Enlightened Absolutism, Imperial Bureaucracy and Provincial Society: Austrian Project to Transform Galicia, 1772–1815*. Доступно: https://www.researchgate.net/publication/242490757_Enlightened_Absolutism_Imperial_Bureaucracy_and_Provincial_Society_Austrian_Project_to_Transform_Galicia_1772-1815.
16. Див., наприклад, ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 65, спр. 905 (Розпорядження, протоколи про розвиток сільського господарства і промисловості, 1806 р.), арк. 1–13.
17. ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 88, спр. 185 (Матеріали про реорганізацію і персональний склад міських магістратів на території Галичини (розпорядження, звіти, листування) 1785 р., арк. 45. (60 арк.).
18. *Względem Ustanowienia i określenia krajowych Galicji Stanów. Continuatio edictorum et mandatorum universalium in Regnis Galicie et Lodomeriae. A die 1 mensis Januar Anno 1775 emanatorum*. Leopoli: Typis Josephi Piller, 1776. S. 97.
19. Adres przedstawicieli Galicji, złożony Leopoldowi II w Wiedniu, d. 23 kwietnia 1790 r. Mościcki H. *Dzieje porozbiorowe Polski w aktach i dokumentach. I Od rozbiorów do księstwa Warszawskiego (1772-1807)*... S. 23.
20. *Patent względem stanów Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Bukowina. Kontynuacja wyroków i rozkazów powszechnych w Galicji i Lodomeryi Królestwach od 1 Stycznia aż do końca Grudnia roku 1817 wypadłych*. Leopoli: Typis Josephi Piller, 1818. – S. 33.
21. Decker Ph. *The Building of Nations in Habsburg Central Europe, 1740–1914*. A thesis submitted to the Department of Government of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, December 2017. P. 189.
22. Kowalczyk R. *Austria w drodze do nowoczesności. Era Józefa II – najwybitniejszego reformatora dynastii Habsburgów. Ednostka wobec globalnego wymiaru stosunków międzynarodowych*. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, M. Krauze (red.). Łódź: WUŁ, 2021. S. 32.
23. Kowalczyk R. *Austria w drodze do nowoczesności. Era Józefa II – najwybitniejszego reformatora dynastii Habsburgów. Ednostka wobec globalnego wymiaru stosunków międzynarodowych*. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, M. Krauze (red.). Łódź: WUŁ, 2021. S. 33–34.
24. Kowalczyk R. *Austria w drodze do nowoczesności. Era Józefa II – najwybitniejszego reformatora dynastii Habsburgów. Ednostka wobec globalnego wymiaru stosunków międzynarodowych*. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, M. Krauze (red.). Łódź: WUŁ, 2021. S. 35.
25. Kowalczyk R. W. *Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II*. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 16.
26. Krasnowolski B. *Urbanistyczno-architektoniczne przekształcenia miast małopolskich od doby lokacyjnej po współczesność jako wyraz przeobrażeń funkcjonalnych*. *Kultura i Polityka: zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie*. 2008. Nr 4. S. 9.
27. Kowalczyk R.W. *Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II*. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 11.
28. Kowalczyk R.W. *Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II*. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 17.
29. Decker Ph. *The Building of Nations in Habsburg Central Europe, 1740–1914*. A thesis submitted to the Department of Government of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, December 2017. P. 112.
30. Kowalczyk R. *Austria w drodze do nowoczesności. Era Józefa II – najwybitniejszego reformatora dynastii Habsburgów. Ednostka wobec globalnego wymiaru stosunków międzynarodowych*. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, M. Krauze (red.). Łódź: WUŁ, 2021. S. 35.
31. ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 88, спр. 401 (Листування з Надвірною канцелярією, окружними управліннями та ін. установами про асигнування коштів на ремонт і будівництво казарм, службових приміщень, доріг та ін. об'єктів, 1803–1804 рр., арк. 78–80. (155 арк.).
32. Kowalczyk R. *Austria w drodze do nowoczesności. Era Józefa II – najwybitniejszego reformatora dynastii Habsburgów. Ednostka wobec globalnego wymiaru stosunków międzynarodowych*. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, M. Krauze (red.). Łódź: WUŁ, 2021. S. 43.
33. ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 88, спр. 186 (Матеріали про підтвердження привілеїв міст Галичини (донесення, звіти, листування і ін.), 1785–1786 рр. арк. 77.
34. Tokarz W. *Galicja w początkach ery Jozefinskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783*. Kraków: Akademia Umiejętności, 1909. S. 334.

35. Karpińiec J. Ilość osad miejskich byłej Galicji i podział ich na miasta i miasteczka. Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych... S. 19.
36. Petryszyn H. Historyczna sieć miast Galicji wschodniej a zagadnienia współczesne. Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych. 2006. S. 209.
37. Tokarz W. Galicja w początkach ery Jozefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783. Kraków: Akademia Umiejętności, 1909. S. 335.
38. Gemeindelexikon von Galizien, bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31.XII. 1900 herausgegeben von der k. k. Statistischen Zentralkommission". Wien, 1907.
39. Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Oesterreichs nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dez. 1910 nebst vollständigem alphabetischen Namensverzeichnis, herausgegeben von der k. k. Statistischen Zentralkommission in Wien. Wien, 1915. Petryszyn H. Historyczna sieć miast Galicji wschodniej a zagadnienia współczesne. Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych. 2006. S. 209.